

С
Ф-32
30359

ИСТОРИКО-РЕВОЛЮЦИОННОЙ БИБЛИОТЕКА

А. ФАФЕЕВ

КЫҢИ ПӨГИБҢИТИС СЕРГЕЈ ЛАЗО

КОМИГИЗ СЫКТЫВКАР 1938

А. Ф Л А Ц Е Ј Е В

КЫҢИ ПӨГІБҢИТИС СЕРГЕЈ ЛАЗО

БИБЛИОТЕКА
Респ. Краев. Музея
Имени А.С.С.Ф.
город Сыктывкар

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

СЫКТЫВКАР 1938

А. ФАДЕЕВ
КАК ПОГИБ СЕРГЕЙ ЛАЗО
На коми языке

ДЛЯ СТАРШЕГО ВОЗРАСТА

Отв. редактор *И. Осипов*. Техн. редактор *М. Шестаков*. Обложка художника *В. Полякова*. Перевод на коми *И. С. Габова*. Сдано в набор 8|IV-38 г. Подписано к печати 16|IV-38 г. Издание № 26. Заказ тип. № 838. Уполн. Главлита № 747. Формат 72 X 108; 1|32, 1 п л. 0,7 авторских листа. Тираж 3000 экз. Цена 60, коп.

Типография УМЦ, Коми АССР,
г. Сыктывкар, Дом печати.

МЫ ВӖЧИСНЫ ЈАПОНСКӖЈ ИНТЕРВЕНТЈАС ДАЛНӖЈ ВОСТОКЫН

1918-Ӗд васа јанвар 12-Ӗд лунӖ живониснӖј бухта гӖгӖр гӖрајас вылын кујлыс Владивосток карын олысјас аҗҗисны рејд вылын сулалыс јапонскӖј крејсер „Ивами“. СӖд щын пуктыртис сјјӖ трубајасыс.

Сулалис тӖв. Бухтаын јӗнс вӖли вундалӖма ледоколјасӖн. Јі костјас вестын кышӖдчис розӖвӖј ру.

КымынкӖ лун мыстӖ „Ивами“ крејсеркӖд орчӖн сувтис англјјскӖј крејсер „Суффолк“.

Апрель 4-Ӗд лунӖ јапонскӖј тӖргӖвӖј фирма „Isido“ контораын, кодӖ местӖтчылис Владивостокын, лоӖс загадочнӖј вӖӖм. ТӖдтӖм злоумышленникјас некущӖм помкатӖг вӖисны кык мӖрнӖј јапонецӖс і ӖтӖӖс ранӖтисны.

ЗбыльылассӖ тајӖ вӖӖмын ӗнӖм ез вӖв зага-

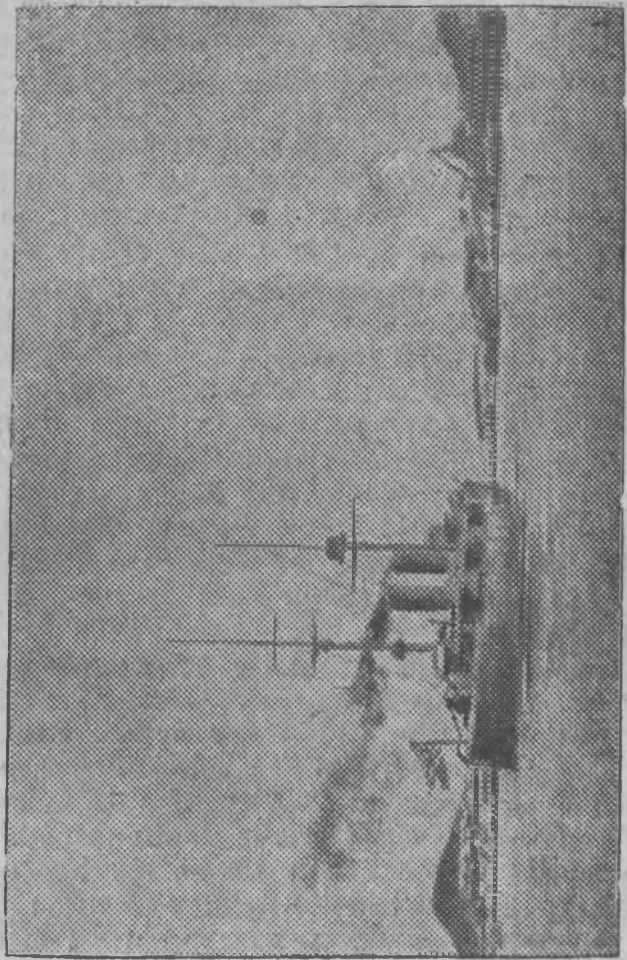
дочнойс. Тајо преступленийесо вöли вöчöма медалом мортвысјасөн, кодјасос модöдисны јапонскöј генералјас.

Јапонскöј војеншцина славитчö став мiрын сiјөн, мыј аслас захватническöј цельјасын сiјö оз гнушайтчы медса подлöј средствојасөн. Тази сiјö вöчö öни Китајын. Тази сiјö вöчлис i секи: сiјö модöдис мортвысöс аслас јозјас дiнö-жö, медым корсны помка чеччöдны војеннöј десант мiјан берег былö.

Јапонскöј ескадраөн командуйтыс мыжалис сöветскöј властöс сыын, мыј сiјö бытöккö оз вермы обеспечитны Владiвостокын јапонскöј граждана олöмлыс да најö ембурлыс безопасностсö. Мöд луннас јапонскöј суднојас вылыс вöли лезалöма шлупкајас, i јапонскöј матросјас да салдатјас чеччисны карö.

Тајо каднас Великöј Сибiрскöј көрттуј куза, Пензасаң заводитчöмөн Уралса да Сибiрса ставгырыс карјас пыр, локтисны Владiвостоклаң чехословакјаслөн вооружитчöм отр'адјас.

Россiјалөн Германiјакöд да Австријакöд војна дырји чехословакјас вöлины Австрија ыжыдалöм улын. Ферт, налы ез вöв некущöм выгöда војуйтны на вылын ыжыдалыс Австрија вöсна, i најö сетчывлисны рочјаслы пленö. Пленнöј чехословакјасыс Октабрскöј револуцијаöң неуна воэжык вöли котыртöма вооружоннöј корпус. Цар-

Јапонској крејсер „Ивами“.

скöј Россіјалөн војениöј сојузникјас көсјісны мөдөдны сіјөс французјаслы отсөг вылө насту-
пайтыс немецјаслы паныд. Тажө мөдөдөмсө олөмө
пөртөмлы торкіс Октабрскөј революціја.

Сөветскөј правітелство, рабочөјјаслыс да крес-
таналыс вөласө олөмө нуөдөмөн, өткажітчіс
участвуйтны імперіалістјаслөн грабітєлскөј вој-
наын да Германіјакөд вөчіс мір. Сөветскөј пра-
вітелство вөзјіс чехословакјаслы бөр мунны ас-
ланыс рөфінаө Владівосток пыр.

Секі Англіјалөн да Франціјалөн правітелство-
јас решітісны ісползуйтны чехословакјасөс Рос-
сіјаын сөветскөј властлы паныд. Најө подкупі-
тісны чешскөј командованіјеөс: чешскөј гене-
ралјас да офіцерјас ескөдісны асыныс салдат-
јассө, бытө сөветскөј власт лөсөдчө бөр ысты-
ны најөс австріјскөј арміјаө, көні налы грөзітө
смертнөј качы војна дырјі Россіјала дорө ву-
жөмыс.

Ылөдлөм чешскөј салдатјас асланыс да роч
белогвардејскөј офіцерјас вескөдлөм улын сув-
тісны роч рабочөјјаслы да крестаналы паныд
став Сібір пасталаын: Налы отсасісны інтервент-
јас: англічана, французјас, јапонецјас да мукөд.

Краснөј гвардіја героіческөја дорјыліс рөднөј
мулыс быд кіпыдөс паста места. Но Краснөј
гвардіја сіјө каднас Сібірын вөлі еща лыда да
омөла вооружітөма. Ар кежлас став Сібір да

далнӧй Восток пасталаын вӧлі лӧгӧдӧма белӧй власт. Сійӧн журавны интервентјас пуктісны важ царскӧй адміралӧс Колчакӧс.

Сӧветскӧй Россіја вӧлі топӧдӧма интервенція бі кышӧн. Сібірла дорсан зырӧдісны јапонскӧй, чешскӧй, полскӧй, англійскӧй, італјанскӧй да мукӧд војскајас. Торја уна вӧлі тани јапонскӧй војскајас. Војвылын, Архангелскӧ, чеччісны англічана, французјас да амерікаґецјас. Лунвылын, Одесаӧ, французјас, полакјас да грекјас, Украинаын свірепствујтісны германскӧй војскајас, Бакуын англічана. Најӧ отсӧгӧн вӧвлӧм Россіјскӧй імперіјаса окраінајасын лоалісны белогвардејскӧй правітелствојас Колчаклӧн, Јудеґнічлӧн, Чайковскіјлӧн, Петлуралӧн, Феґкінілӧн, Врангеллӧн, грузіинскӧй меншевікјаслӧн, армјанскӧй дашнакјаслӧн, туркскӧй муссаватістјаслӧн ¹⁾).

Став тајӧ жежыд арміјајас мӧдӧдчісны походӧн краснӧй Москва вылӧ.

А Владівостокӧ быд лун воалісны пыр выл і выл іностраннӧй војскајас. Лун і вој улічајас куґа чушјалісны војеннӧй автомобілјас да мотоциклјас. Оружјејасӧн голскӧмӧн, барабанјасӧн брунгӧмӧн, волторнајасӧн, волынкајасӧн, кларнетјасӧн горзӧмӧн, мунісны интервентјаслӧн уна рӧма сук колоннајас јапоґецјас, чехјас, англіча-

---

¹⁾ Контрреволюционнӧй партіјајас Грузіјаын, Армєніјаын да Азербайджанын.

на, французјас, амеріканецјас, італјанецјас, сербјас, румынјас, кітајецјас, полакјас.

Уна племенаа војеннөј частјаслөн парадјасыс чегсылсны плöщадјас да улічајас. Прістанја-сын да вокзалјасын сулаліс јіркакылөм, тајө рек-тісны да сөвтисны војеннөј снараженіејас. Пет-лісны тујө міжанлыс грабітөм көртөн, рудаөн, вөрөн да черіөн чукјоныс сөвтөм гырыс іно-страннөј суднојас.

Гафетјас печатајтлісны јуөрјас большевістскөј коміссарјасөс бытто пышјыны заводітлігөн лібө војенно-полевөј суд пріговор куза лыжлөмјас јылыс.

Медса уна војска—со ветымын сурс мортөз вайөдіс далнөј Востокө Јапоніја. Быд карын да став көрттујывса станціјајасын—Пріморскөјын, Пріамурскөјын, Амурскөјын да Забайкалскөјын сулалісны јапонскөј гарнізонјас. Јапонскөј вој-скајас чечісны сіз-жө војыв Сахалінө да Амур вылын Ніколајевскө.

Јапоніја важөн-нін мечтајтліс бостны аслас кіө далнөј Востокөс, коді озыр ізшомөн, нефтөн, рудажасөн, вөрөн, черіөн, а сізі-жө став Сібірөс Уралөз плөт. Но вөчны тајөс воссөн сіјө ез вер-мы. Мукөд державајас—медса-нін Амеріка—по-лісны, мыј тајө јонмөдас Јапоніјаөс најө дорыс лішнөј јона. Асныс тајө державајасыс сіз-жө мечтајтисны мыј-сурө курыштны міжанлыс.

Јапоніја тōдіс тајō настројеніејассō. Сіјō реші-
тіс дєјствуйтны муџерітōмōн: сулавны кыз быт-
тō бокрын да сіјō каднас-жō грабітны став дорыс
унжык. Белогвардєјскōј шыбласјас пōвсыс сіјō
бōрјіс кык јурвундысōс—атаман Семеновс Чи-
таын да атаман Калмыковс Хабаровскын. Тајō
кык пунктōм мортјасыс быттō представітісны
„роч“ белōј властōс, но најō ставсō вōчлісны
Јапоніја щōктōм сертї. Зік сізі, кызї өні вōчō
јапонецјасōн бостōм Манчжуріјаын Пу I, кодōс
најō пунктōдісны сетчō імператорōн.

Сы могыс, медем быдōнлōн вōлі тырбур гō-
гөрвоōм тајō атаманјас јывсыс, сетам кыв аме-
ріканскōј генерал Гревслы.

Гревс ачыс тышкасліс большевікјаскōд. Сіјō
вōлі дальнōј Востокрын амеріканскōј інтервент-
скōј војскајаслōн начальнік. Но вот мы сіјō гі-
жō, прімер вылō, атаман Семенов јылыс:

*„Сентябрын ме дінō локтіс Семенов, кодї бō-
рынжык тыдовтчіс мортвіысōн, грабітельōн да
медса беспутнōј његоџајōн.*

*Семеновс візліс (соџержітліс) Јапоніја, і сы-
лōн ез вōв њекущōм убеждєніе, сіјōтор вежōр-
тōм кынзі, мыј сылы быт колō вōчны сізі, кызї
щōктō Јапоніја. Сіјō век колліс јапонскōј војска-
јас він улын, сіјō вōчліс тазі сы вōсна, мыј ез
вермы ескō кутчысны і вежон, ез-кō мыжсыс Ја-
поніја отсōг вылō“.*

А со мыј гижö сижö-жö генерал Гревс атаман
Калмыков жылыс:

*„Хабаровскын ме медвоззаны аззи тајо знамени-
тöј мортвице, рöзбойник да журвундыс Калмыков-
сö. Калмыков вöли медеа отъявленнöј негодајөн,
паныдаеліс-кö мем коркö сецöмыс. I ме збылыс
мöвпала, мыј ліставны-кö суца словарь да візö-
давы став кывјасö, кодјас определајтöны быд-
сама пöлöс преступленіејас, то öдвакö позас
аззыны сецöм преступленіе, кодöс ескö ез вöчлы
Калмыков... Семеновлөн да Калмыковлөн салдат-
јас, јапонскöј војскајас дорјом улын, тыртисны
странаде, дикöј животнöјјас моз віалісны да гра-
бітісны јöзöс“.*

Семенов застенокын казн аззылысјас піыс
öтик гижö:

*„Кералісны дворын... Вöчвіс тајö, дерт, војын...
Најöдс, кодјасдс керавлісны, кулöм бöраныс кыс-
кылісны Інога ју вылö да лежалісны јöрданјасö,
а најöдс, кодјасдс лыжывлісны, нулісны лыжыны-
сö сопкајасö да коьлісны көјінјаслы сојны. Но
лыжліснысö геждö: жалітісны патронјас, а ке-
ралöмнад вескыда увлекајтчылісны... Сіз, öтик
арестованнöјјас пöвсыс, зев здоров морт, сы вылö
візöдтöг, мыј сижöс страшнöј вынөн кучкалісны
шашкадн плавкöс бокнас, пыр чöв оліс. Сек сесса
күтісны кучкавы јурас ыжыд нес плакадн,—сижö
ез вермы терпінны да гордöс. Та бöрын палач
Навродскіј заводітіс сылы мордс вылас быщјöдлы-*

ны шыкөн „большевик-коммунист“ кывјас, кодос помалом бөрын роғодлом мордссө мыјднко зыра-лис сиз, мыј став мордсыс зик пыр-жө пыктис“.

Мөд аҕылыс, коді спаситчис Калмыков кинод улыс, висталө:

„Менө тојышитисны клеткаб. Быд клеткаын пукалисны даскык мортөн... Јорта јорт бердө топөдчөмөн, вывти зескыдинын, көмтөмөс, өтпү улыс дөрөм-гач кежыс, пукалисны ловјөн-на колөм јортјас... Ез коллы өтпүк час, медым ескө кодөскө ез петкөдлыны клеткаыс да ез пытајтлыны сјдс став јдз сінвозын. Кучкалисны лыдтөг өшкү плетјасөн, дој местајассө кивкалисны пөс-ваөн да којалисны сетчө сов. Клеткајасын сула-лис шој дук, тушалөн кералөм јукөнјас сивмисны да жуисны нїзувјасөн. Арестованнөјјаслы сојан пыдди сетлисны сола ва, ставыс мучитчисны тьер-итны поғтөм горшкөсмөмыс і ва војт понда өлі дасөс кувны“...

І вот тајө выродокјассө, кодјас воштөмаөс став мортногсасө, Јапонїја пукөдіс дальнөј Вос-токын рабочөјјас да крестана вылын „правител-јас“ пыдди!

да-өд і ачыс јапонскөј војеншщина кутліс ас-сө ез буржыка.

Весіг мијан враг—интервент, англїјскөј полков-ник Уорд,—ез вермы ғебны јапонскөј интервент-јас јылыс страшнөј правдасө.

Сіжө гижліс:

„Медва јона зывектылісны најө роч јөзөс. Тајө шудтөм јөзсө најө шыблавлісны појезд платформајасан, кыз мужичөјөс, сіз-жө і нывбабајасөс, асланыс винтовка прикладјасөн тојлалөмөн, накөд зик сізі-жө, кызі пөкөритөм готтентотјас 1) племенакөд обрашцајтчөмөн“.

Сіз пример вылө, Свіјагіно станціјаын јапоңецјас өшөдісны ташөм приказ:

РОЧ ГРАЖДАНЫН ЈАПОҢЕЦЈАС ДІНТИ МУНИГӨН БЫТ
ДОЛЖЕН ПРИВЕТСТВУЈТНЫ НАЈӨС КІСӨ КӨЗЫРОК
ДОРО ВАЈӨДЛӨМӨН ЛЫБӨ ШАПКА ПӨРТЧЫЛӨМӨН.

Подчинитчытөмыс, весіг быд сешөм заводитчы-
лөмыс јапонскөј војеншціна сотліс зөң сиктјас.
Тази сотіс Івановка сикт Амурскөј областыс.
Бын да быдсама пыткајасыс Івановкаын кулі
кујимсо морт гөгөр, кодјас пөвсын вөліны ныв-
бабајас і челафјас. Звермөм мортвысјас ез жа-
літны і старікјасөс: на пыын өтік вөлі зев пө-
рыс—96 арөса, а өтік немөј.

1) Готтентотјас—Лунывв Африкаса народност, коді јевро-
пејецјасөн порабөтитөм вөсна мыкө мынданас кулі, а мыкө мын-
данас сорласіс мукөд племенајаскөд. Јевропејецјас мырдісны гот-
тентотјаслыс мујассө да озырлунјассө і збылвылассө пөртісны
најөс асланыс рабјасө.

Далнөй Востокын японскөй војскајаскөд
партизанјаслөн кос.

Комын мортос, тајо сиктса крестанаос, јапонцајас јортисны амбаро да озтисны. Мортјас кутисны сотчыны ловја вывасы. Тајо мученикјасыс чајтны поэтөм зевтчөмөн лептисны кijasнас амбарлыг вевтсө. Стрөпилөјас костод мыччысисны векуштчөм чужөмјас сотчан јурсijasөн да тошјасөн. Но быдөнөс, кодi заводитлис петны, јапонцајас шырисны пулемјотыс.

Ферт, тајо став зверствојасын мыжаос јапонскөј капиталистјас, баронјас, офицерјас. Најо ылөдлисны пемыд јапонскөј крестанинос большевикјас јылыс быд пөлөс лөсавтөмторјасөн да мырдөн вөтлисны ассыныс салдатјассө мијанлы паныд.

Мијан вокјас—јапонскөј коммунистјас, передовөј рабочөјјас—тышкасисны интервенцијалы паныд. Ез еща волненijeјас вөвны i јапонскөј салдатјас пөвсын, косјас ез көсјыны вiавны ассыныс вокјассө—роч рабочөјјасөс да крестанаос.

Но ташөм салдатјастө јапонскөј војеншщина разоружиталис да вiалис. „Большевицтскөј заразаныс“ сiјө повлис јонжыка би да землетрасеније дорыс.

Ужалыс јөз вылын бесчинствојас вөчөмөн, Јапонiја кутис боставны ас кiас мијанлыс народнөј озырлуңјас.

Јапонскөј промышленикјас некодөн мешајт-төг кыјисны черi став мијан берегјас пөлөн, Владивостоксаң да Камчаткаоз, i Амур ју куза. Ми-

жан знаменитөй дальневосточной селди кыжомлон кызвын жүкөнүс нусулис наон Жапонияө. Жапонскөй промышленикјас расхшщажтисны мјанлыс вөр озырлуијас. Вывти уна вөр, миллион кубофут гөгөр, нулисны најө быд во Жапонияө дальнөй Востокыс.

Најө бостисны аренда ним улын мјанлыс ізшом перјанинјас, көрт рудникјас да зарни пріискјас.

Најө бостисны нефтөн да ізшомөн озыр војвыв Сахалинөс қоңнас.

Татарскөй пролывин, Сахалинлөн војвыв пом да Амур ју устје костын, кујлөпы Удд, Лагр да Кевос діјас.

Тајө діјас вылын олөны јөз—нүвхјас. Тајө діјассө сетчөсса зев бур черікыјан местајаснас сізжө вөлі бостөма јапоңецјасөн.

да, со кушөм гырыс жертвајас да лишенијејас вайліс јапонскөй интервенција мјан народлы!

ПАРТИЗАНЈАСЛӨН ВОЖДЪ СЕРГЕЈ ЛАЗО

Өни ставыс төдөны, мыј капиталистјаслөн мјан социалистическөй рөфиналы паныд всемириөй поход помасіс налы позорөн, а роч белогварсејецјаслы—најөс зікөз пасвартөмөн.

Враг ударјас улынј теңсис да јонмис мјан непобедимөй Красной Арміја. Өти бөрса мөдөс сіјө кутис зырны Колчакөс, денікинөс, Јуфеничөс,

Врангелӱс, белополакјасӱс і ставсӱ, код сен нӱшта вӱлі. Кущӱмкӱ фронт вылын-кӱ вӱлі сӱкыд, Ленин ыстыліс сетчӱ ассыс вернӱј ученіксӱ, кусынтны поэтӱм вӱлаа Сталинӱс. І мужественнӱј Сталин, коді таӱз некӱр ез вӱв војеннӱјӱн, век шедӱдліс перелом, і Краснӱј Арміја пасвартліс врагӱс. Тышјас бӱ пыщкын быдмісны став мӱр паста знаменӱтӱј мӱјан рабоче-крестьянскӱј полководецјас—маршалјас да командармјас—і на пӱын став народӱн радејтана, медбур красноармејецјас пӱыс медбур—луганскӱј слесар Клім Ворошилов.

Англијскӱј полковнік Уорд чорыда ылаліс ӱтӱын: мӱјан рӱдӱнӱлӱн рабочӱјјас да крестьяна некущӱма ез скорӱтны пӱкӱрӱтӱм гофентотјас племя вылӱ.

Большевикјас партија вескӱдлӱм улын дальнӱј Востокса рабочӱјјас да крестьяна кутісны нуны упорнӱј партизанскӱј војна белӱјјаслы да јапонецјаслы паныд.

Мунны поэтӱм гӱрајасын да вӱрјасын артмалісны тајӱ боевӱј партизанскӱј отрӱдјасыс. Тӱвса кӱзыдын і гожса жарын, лым да зер улын, мукӱд дырјі і наӱ кусӱктӱг, виноградној корјасӱн, щакјасӱн да успу ӱрӱжкӱӱн пӱткӱдчӱмӱн, повтӱм партизанјас вӱчалісны ассыныс походјассӱ. Најӱ вӱччыстӱг ускӱдчылісны враглы тылас,

Сергеј Лазо јорт.

жугөдлісны көрттујјас, взрывајтисны белөјјасөн да жапоньцјасөн тыра појездјас.

Приморскөј областса партизанскөј командирјас пөвсын торјавліс кыз обшщепризнаннөј вождь замечательнөј большевик Сергеј Лазо.

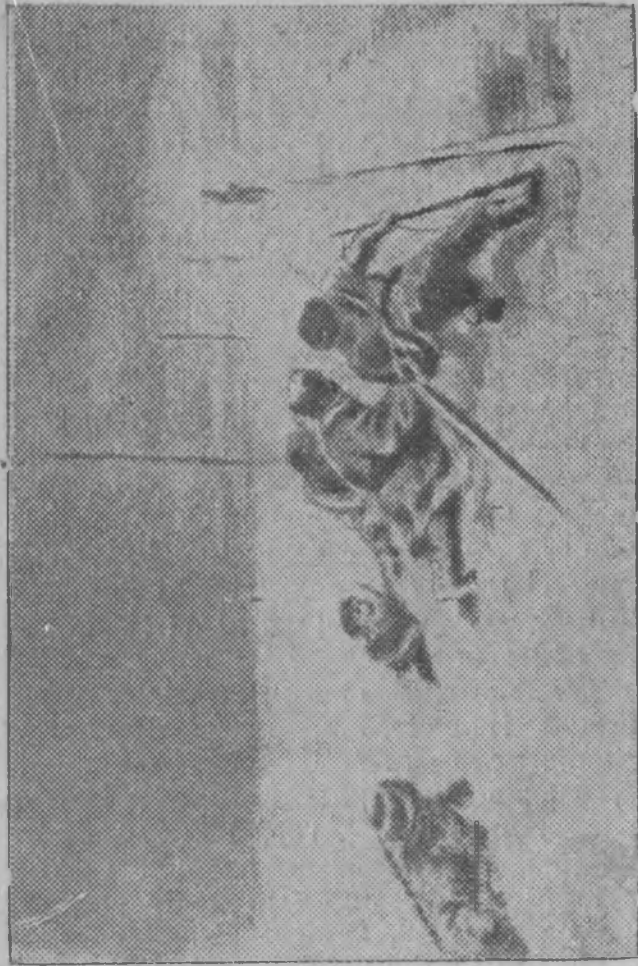
Меным, тајо очерксо гижыглы, удајччыліс төдмасны Сергеј Лазокөд 1919-өд вога февралын. Лазо тајо каднас ужалис Владивосток карын колчаковскөј подполжеын.

Ме ужали партија радөвөј шленөн быдсама посні порученијејас куза. Меным вөлі төдса, мыј ем сещөм ыжыд работник—Сергеј Лазо, коді олө көнкө Владивосток дорын, зимовјеын, вөрын, отлаын мукөд большевикјаскөд—Губельманкөд да Рајевкөд.

Виставлісны сы јылыс забавнөј исторіяјас. Кызкө отчыд сјјө мунөма зимовјеыс да дыр абу воөма, некымын лун. Сылөн јортјасыс кутөма-өс-һин волнужтчыны. I отчыд друг кылөны—рацкакылө вөр да кодкө сылө. Тајо локтө вөлөм Сергеј Лазо да мышку вылас вайө сөкыд көрт пач. Сјјө быліс:

Көзыдыс мем повны һинөм,
Кодыр шонтыга пач дһын...

Вөлөмкө, сјјө гусалөма көрт пачтө көрттуј вылыс жежыдјас ныр улыс. Кущөм вөліны радөс сылөн јортјас! Оди налы зимовјеын вөлі зев көчыд.

Партизанјас жуғбдддны кдрттуд.

І вот февралын меным щöктісны нуöдны важ большевик делвігöс рабочöј слöбöдкаса квартіра-ыс, көні сіјö æбсасліс, көрттујыввса öтi рабочöј, щöщ-жö большевик квартіраö, клічка сертіыс „дада Міта“ ордö. делвіг вöлі мукöд местајасыс да Владівостоклыс располöженіјесö оз вöлі тöд.

Нуöді ме делвігöс рытнас сорөн-нін. Вöлі вел көзыд.

Дада Міта овліс öтi комнатаын аслас јортыс-көд, большевиккөд, көрттујыввса рабочöјкөд. Кор мі локтім на ордö, комнатаын вöлі-нін уна јöз. Чешскöј переворотöз-на ме тöдлі уна важ большевикöс. І тані, көт ескö ставныс најö сувтісны ме возö страшнöј тошјасаöс, ме пыр-жö тöді Губелманöс, Рајевöс да мукöдöс.

Но торја вніманіје ме вескөді сінмö чеччана öтiк чужöм вылö. Тајö вöлі жужыд стага морт, кодлөн, кыз тыдалö, вöлі ыжыд фізіческöј вын. Томінік сöд тош чіткылвізіс сіјö мугöм чужöм вылын. Сылөн ыжыд сінјас југјалісны мывкыдөн. Ташöм ісклучітелнöј ортсы дырјіыс сіјö шемöсмöдіс менö азывлытöм скромностөн, весіг бытö јöз возын јандысыштöмөн. Но гөлöсыс сылөн вöлі решітелнöј, гора і кызкө ез јітчы сылөн тајö јандысыштчан модаыскөд. Сіјö неуна „р“ вылö сорнітіс, но тајö вöчіс сылыс гөлöссö торја лöсыдөн, кажітчанаөн.

Партизанскöй штаб тајгаын.

Вөлөмкө, дада Миға квартираын чукөртчөма большекјаслөн подпольнөј комитет. Но вот шог: меным оз поџ вөлі сетчө колччыны. Подполье условіејасад унатор лоө кутны гусөн партија радөвөј шленјасыг. I мунны мем оз поџ вөлі: өд заседаніе бөрын колө вөлі мем бөр нуөдны делвігөс. А делвіг оліс ылын—дада Миға квартирасаң квајт кымын кілометр сајын. Ставыс матө воісны. Менам воча вок Ігор' Сібірцев вөзјіс меным петны ывла вылө да сені віччысны, а вөлі көзыд.

Сен өтi бур морт, прекраснөј большевічка да гөлөмшөр јорт, шуіс:

— А мыј, водтөдам-кө сіјөс дада Миға вольпас вылө да партијнөј дісціпліна пөрадокөн щөктам узны?

Тажө вөзјөмыс быдөнлы јона кажітчіс. Водтөдісны менө узны. Ме воді стенлаң банөн і, дерт, ег унмовслы весіг өтiк здук кежлө да кывзі став заседаніесө.

Тані ме кылі Сергеј Лазолыг доклад. Колө шуны, мыј тајө докладыс менө шемөсмөдіс. Ме таөџ кывзывлі уна быдсама докладјас. Но Лазо сорнітіс зев прөстөја, жеңыда да точнөја. Менам вөлі сешөм чајтөм, мыј бытөө сіјө лыдөө. Ме кујлі стенлаң чужөмөн да ег вермы аҗыны кіөн шенасөмјас, сөмын кылі сылыг гөлөссө. Но тајө гөлөссө ме ог вунөд нем чөж.

Лазо Јорт вісталё реч.

Кык-кујим төлыс бөрын ме азысы-нын Сергеј Лазокөд партизанскөј отряджасын, Приморскөј областса Сучанскөј району.

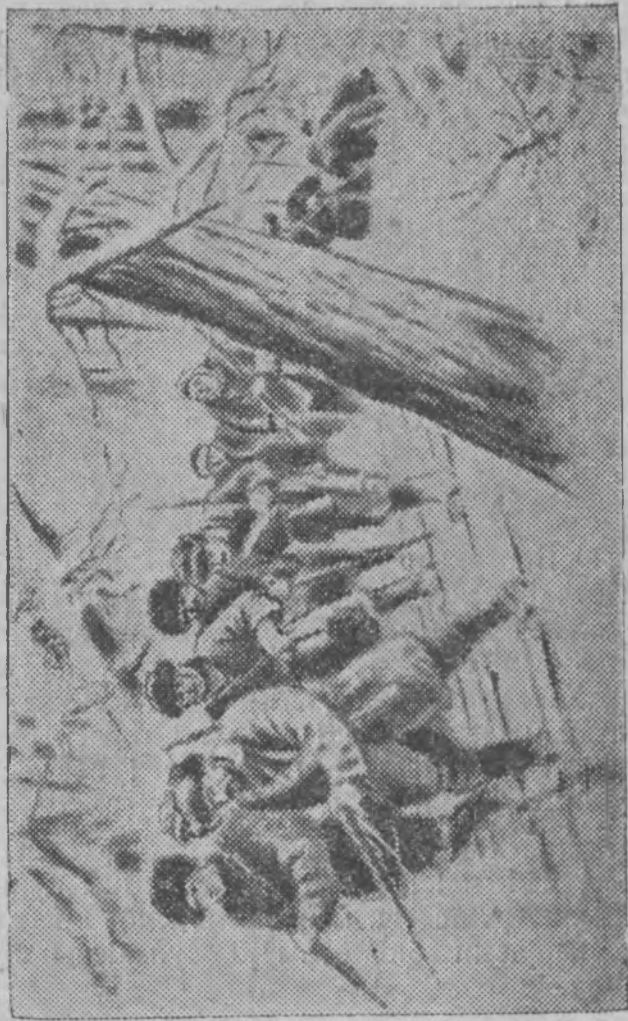
Сергеј өнi вöли салдатскöј шыңела да сапö-га—сijö паскöма, кодкөд сijö ез-нын торjөдчыв зик кувтöзыс.

Сijö вöли чужмөдана повтöм. Косын, кор гөгөр жункжалисны пулајас, сijö некор ез воштыв хладнокровiје: сijö кутлис ассö сiзi, быттö некущöм öпасност сылы ез вöв. Некод ез кужлы Лазо кода ылöдны врагöс, пырны сылы мышкас, кыщавны сijöс.

Победa дырjи сijö некор ез зазнавајтчыв, а сөкыдторјас дырjи некор ез улы сөлöмнас.

Прiрода наградитис сijöс уна талантјасөн. Сijö вöли зев бур шахматист, математик, бура разбиратчiс вiзму овмöсын, интересуйтчiс медицинаөн. I дальjөј Востоклөн став ужалыс jöz помнитöны сылы скромностсö, кодi мем шыбытчiс сiнмö медвоззаныс азыслигөн. Сijö некор ез пуктыв ассыс личностсö jöзыс-мортыс вилöжык.

Бурещ сijö кадö, кор Лазо мунис партизанскöј отрядö, сijö гөтырлөн—Олгалөн, сiз-жö болшевичкалөн, кыз i Лазо, чужiс ныв. Лазо дыр ез вермы аздөдчывны гөтырыскөд да вiздöдлыны ассыс зöла нывсö. Медбöрын, беженка улö леччысöмөн, гөтырыс локтис партиjnöј порученијеөн жеждјасөн бостöм öтик сiктö. Сергеј Лазо кыз-

Партизанјас-лыжнікјас.

кө піскөдчис тајо сиктө да аңгис сижө керкасө, көні оліс сылөн гөтырыс. Ольга удітіс сетны сижө киө нылыслыс карточкасө. Кор сижө муніс, Ольга петіс керкаыс да мөдөдчис трөпа куға надејаөн, мыј Лазо віччысө көнкө Ольгаөс. І збылвылө, сижө сулаліс кустјас піын, өзталіс ізтөгјас да віқөдаліс аслас нылыслыс карточкасө. Сылөн чужөмыс вөлі шуда.

Најө прөстітчісны. Сергеј Лазо аскінас-жө муніс косө. Сижө сетліс ужалыс јөзлы ассыс став олөмсө, ассө ставнас. Тајө качествојассыс сижөс јона радејтлісны крестана да рабочөјјас.

далнөј Востокуын ужалыс јөзлөн восстаніје, көдөн вескөдлісны большевікјас, шыбытіс атаман Калмыковлыс властсө. 1920-өд вөса јанвар 31-өд лунө партизанјас бөстісны Владівосток, а регыд мығи і Хабаровск. Мыјкө дыра кутчыгіс-на Чітаын атаман Семенов, но унжык интервентјасыс гөгөрвоісны, мыј делөсө ворссөма, і весагісны ас туйөдныс. Коліны сөмын јапонөцјас.

Партизанјаслөн вынјасыс ез-на вөвны сешөм ыжыдөс, медым і јапонөцјасөс вөтлыны далнөј Востокуыс. Артміс сің, мыј Приморскөј областсагырыс карјасын өні өтпырјө сулалісны міјан

красној гарнизонјас і јапоњецјаслөн гарнизонјас. Японској вынјасөн командуйтыг генерал Оој јавітис, мыј јапоњецјас оз кутны војо сујсыны рочјас делөө, но, кы тыдовтчис бөрас, японској генерал бара і бара ылөдліс ужалыс јөзөс.

Тувсовја руа војо 1920-өд вога апрельн јапонској војскајас віччыстөг, предателскоја укөдчисны мјан гарнизонјас вылө. Војбыд красноармејецјас левјас моз косагисны коварној вракөд. Но јапоњецјас вөліны унжыкөнөс, најө буржыка вөлі вооружитчөмаөс. Красној частјаслы быт лоі бөрынтчыны.

Тажө војө, апрел 5-өд лунлы паныда војө, јапоњецјаслы шеді пленө Приморјеса Красној арміјалөн доблестној командујушщөј Сергеј Лазо. Сыкөд щөщ суріны пленө Војениөј совет куза сылөн јортјас—Всеволод Сібірцев да Луцкіј. Лазо, Сібірцев да Луцкіј вошіны, быттө сыліны, і некущөм кывсөм. Ужалыс јөзлөн бурној протестјас вылө подлөј вірјуыс генерал Оој вочавіғліс, мыј сіјө нінөм оз төд Лазо јылыс. „Лазо, Сібірцев да Луцкіј некор ез вөвны јапонској пленын“, вочавіғліс коварној генерал Оој. Нағлөј лөж! Пленын медвогза лунјасө Лазоөс ағзыліс төдса тујө волөм сылөн гөтырыс. Сібірцевөс ағғөдліс сылөн бағыс. Сөмын уна во бөрын, өткымын свідетелјаслыс показаніејас војтөн-војтөн чукөртөмөн да документјас сопоставлајтө-

мон, удайччис төдмавны став правдасо Лазолон да сижө јортјаслон трагическөј смерт јылыс.

А тајө вөлі таа.

Гөд пемыд војө Уссурі станцијаө воис јапонецјас тыра војинскөј состав. Перрон вылын сижөс виччыгис белогвардејецјаслон чукөр. Өтик теплушкаыс јапонскөј салдатјас сөкыда пырыс кыскисны кујим ыжыд мешөк да сетисны најөс Колчак арміја коласјасыс белобандитјас киө. Мешөкјасын мыжкө вөріс. Белогвардејецјас кыскисны мешөкјассө көрттујыввса тупик дорө, көни дастөм парөм сулаліс паравоз.

Најө скөрыс щөктисны паравознөј бригадалы мунны бокө. Машинист, омөлтөр кажалөмон, дебгис стрелочник будка сажө, кысаң сылы тыдаліс паравозлон пыщкөсыс.

Белөјјас кыскисны мешөкјассө паравознөј будкаө. Белөј чукөрлөн начальныкыс шурснитис-вождис шашкаөн өтик мешөк, кодөс чорыда кутисны мукөд белогвардејецјас. I, кор мешөк вожаліс помөа, паравознөј топкасаң би југөр улын машинист төдис Сергеј Лазоөс.

Көрталөм кокјасөн да кјасөн Сергеј Лазо бостчис подлөј мортвысјаскөд медбөрја косө. Кокөдыс да туша шөрөдыс бостөмон, најө кутисны сујны сижөс паравознөј топкаө, но Лазо көрталөм кјасөн кутчыгис топка дорышө. Белөјјас ынөм ез вермыны вөчны тајө багатырыдкөд.

Партизанској отряд выступленіје возвылын.

Секі најö пйыс öтйк некымыныс кучкйс наганöн Лазолы журас. Лазолöн вошй сафыс, й сйжös су-йсны топкаö.

Лазокöд тыш муатöдйс палачясös. Мукöд юртяссö, кодясын мй вермам чajtны Сйбйрцевös да Луцкйжös, најö лыжйсны мешöкясас да сйж-жö шыбытйсны топкаö.

Машйнйст, журсй сувттöзыс повжöмöн, шатлалйг-тыр котöртйс страшнöй кажн местаыс.

Таж пöгйбнйтйс дальневосточнöй партйзаняслöн радейтана герöй Сергеј Лазо.

Сергеј Лазо пöгйбнйтйс, но тажö ез спасйт ужа-лыс жöзлыс врагясös. Кык во-на јещö кыссйс вйркйстан тыш јапонскöй интервентясскöд да белогвардејецясскöд ез олöм вылö, а смерт вылö. дальнöй Востокса ужалыс жöзлы отсöг вылö войс мйжан непобедймöй Краснöй Армйја командарм Блу-хер журнуöдöмöн, кодös öнй тöдö мйжан став на-род кыз Особöй Краснознамённöй дальневосточ-нöй армйялыс бöјевöй руководйтельös да Сöвет Сојузса маршалös.

Прöждйтйсны Волочајевск дорын, Спасск дорын вунлытöм косяс, кодяс јылыс сывгö сылан-кывјын.

1922-öд вога октабр 25-öд луно ни öти јапонскöй салдат ез коь сесса мијан рöднöй му вылын. Краснöй Армија частјас, кодјасöс ыжыд радлунон приветствујтис ужалыс јöз, пырисны Владивостокö. дальнöй Восток—страналöн тајö жемчужинаыс—лои мијан рöдиналöн торјавтöм јукöн.

А 1925-öд воö јапоңецјаслы быт лои еновтны и војвыв Сахалин.

Человечестволöн геніј, ставмувывса ужалыс јöзлöн вожд, учітель да друг, мијан великöй Сталин нуöдис Совет Сојузса народјасöс воö победајасö. И тöдтöмöз вежсис мијан радејтана рöдина!

Мијан страналöн народјас упорнöй тышöн да ужöн лöсöдисны мирын азъывлытöм социалистическöй строј, кыпöдисны СССР-лыс хожајственнöй вынјөр, вöчисны странаöс капиталистјассаң независимöјөн. Вынјөра Краснöй Армија виö мијанлыс рубежјас. Особöј дальневосточнöй армијалыс вынсö тöдö став мир. Öни ни öти враг оз вермы пырны мијан рöдинаса свјашщеннöй рубежјас сажö.

Олöм лои свободнöјөн, зажиточнöјөн да шудаöн. И свободнöја да нимкода зорічалöны социалистическöй му вылын томлун да челадыр.;

Сіа-кö, ез дарöм кувны сещöм јöзјас, кыз Гергеј Лазо! Зік-на неважöн Совет Сојузса геројјас, Чкалов, Байдуков да Белаков јортјас, вö-

чісны пуксывлытөм перелот Москвасаң Арктика
пыр Udd ді ылоз, кодi кујло Амур ывса Ни-
колајевск кар дорын. Тајо перелот чест куза Udd
ді нiмтөма Чкалов нiма діөн, орчча Лангр ді—
Байдуков діөн да Кевос ді—Белаков діөн.

Мiјан Сталин вaјөдiс странанымөс сещөм вы-
лын технiческөј уровеньө да воспитaјтiс сещөм
јөзөс, мыј мi вермам өнi пуксывлытөг лебавны
Москвасаң тајо ыли-ыли дiјас ылоз. Ковмас-кө,
Сталин чукөстөм сертi, мi вермам лебзыны i леб-
зам ылозжык.

I весiг тешкод представитны өнi, мыј тајо мi-
часыс-мiча дiјасыс коркө вөли бостөмаөс јапон-
скөј империалистјасөн. Мед-нө өнi видласны!

21

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИСТОРИКО-РЕВОЛЮЦИОННОЈ БИБЛИОТЕКА

ШОРКОҢ ДА ГЫРЫСЖЫК АРЛЫДАЛЫ

1. ЛЕҢИН ЖЫЛЫС
2. СТАЛЫН ДА КАШИМ
3. В. КУЛЫШЕВ—Менам олӧмыс епизоджас
4. М. ГОР'КИЈ—Јанвар 9 лун.
5. д. ФУРМАНОВ—Краснӧј фесант.
6. А. ФАФЕЈЕВ—Кызи пӧгибнитис Сергеј Лазо
7. А. ФАФЕЈЕВ—Амгунскӧј полк
8. Ф. КОН—Міјан амнѣстіја
9. В. СТАВСКИЈ—Смертыс вынажык
10. А. ЗУЈЕВ—Смерт ді